

ΒΑΣΙΛΙΚΗ-ΓΚΛΟΡΙΑ ΠΑΠΑ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ,
ΥΠ. ΔΙΔΑΚΤΩΡ, Ε.Κ.Π.Α.

***ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ.ΚΑΥΤΣΚΥ: «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ».***

Περίληψη

Στο υπό εξέταση άρθρο παρουσιάζονται οι θέσεις του Κ.Καυτσκυ, γερμανού πολιτικού και θεωρητικού του σοσιαλισμού, με σκοπό την ανάδειξη των σημαντικότερων πτυχών του έργου και των ιδεών του. Με εγχειρίδιο το σύγγραμμά του «κοινωνική επανάσταση: κοινωνική επανάσταση και κοινωνική μεταρρύθμιση» γίνεται επισκόπηση των κύριων θεματικών, ώστε να γίνουν φανεροί οι στόχοι, οι σκοποί, ο τρόπος εργασίας του συγγραφέα, αλλά και τα αποτελέσματα στα οποία καταλήγει μέσω της συστηματικής του έρευνας.

Λέξεις Κλειδιά

Κοινωνιολογία, Κ.Καυτσκυ, Κ.Μαρξ, ταξικές αντιθέσεις, καπιταλισμός, προλεταριακό καθεστώς, πνευματική παραγωγή.

Κάθε κοινωνία αποτελείται από ένα μωσαϊκό ατόμων, ετερόκλιτων μεταξύ τους, που συνιστούν την ποιοτική της ανομοιογένεια, ενώ το άτομο και η κοινωνία συνδέονται μεταξύ τους σε μια σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Στα κοινωνικά αυτά περιβάλλοντα αναπτύσσονται ποικίλες θεωρίες σχετικά με την δομή, την λειτουργία και βελτίωση των υπάρχοντων συνθηκών που οδηγούν σε ζυμώσεις, αναθεωρήσεις και ανατροπές με σκοπό την ομαλότερη και δίκαιη λειτουργία της καθημερινότητας των ατόμων. Στο παρόν πόνημα¹ απασχολούμαστε από την θεωρία του Karl Kautsky, που γεννήθηκε στην Αυστρία, το 1854 και απεβίωσε στο Άμστερνταμ το 1938. Η πολιτική του συνείδηση διαμορφώθηκε κατά την περίοδο άνθισης της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας και αργότερα έγινε μέλος του γερμανικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (SPD) το 1880. Σύμφωνα με τον ίδιο τότε: «άρχισε η εξέλιξή του στην κατεύθυνση ενός συνεκτικού και μεθοδικού μαρξισμού» (Kautsky,1985:15). Με την έκρηξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου το 1914 και την συμπαράταξή του με τον Κάιζερ Γουλιέλμο Β', ο K.Kautsky διαχώρισε τελικά τη θέση του από το κόμμα και τάχθηκε υπέρμαχος της ιδέας για άμεση σύναψη ειρήνης. Συμμετείχε στη συνέχεια στην ομάδα των σοσιαλιστών-αντιπάλων του πολέμου, η οποία τελικά συγκρότησε το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας(USPD) το 1917 (ό.π.)

Σαφείς πληροφορίες για την εξέλιξη των θέσεων του K.Kautsky αναζητούμε και ανακαλύπτουμε στο πλούσιο συγγραφικό έργο του, το οποίο χωρίζεται σε τρεις ευδιάκριτες χρονικές περιόδους. Στην πρώτη του συγγραφική περίοδο ο K.Kautsky ξεκινά να συγγράφει στους *Νέους καιρούς*, το 1883, ενώ απασχολείται και από την προσπάθεια εκλαΐκευσης εκλαϊκεύσεις του μαρξιστικού έργου, με σκοπό την καθιέρωση του μαρξισμού ως την επικρατούσα ιδεολογία του εργατικού κινήματος. Το σημαντικότερο έργο του την εποχή εκείνη με τίτλο *Το πρόγραμμα της Ερφούρτης* χαρακτηρίστηκε από αρκετούς αναγνώστες ως μια «σοσιαλδημοκρατική κατήχηση» (Kautsky,1985:14-16). Στη δεύτερη περίοδο της δημιουργίας του ο συγγραφέας συγκέντρωσε το ενδιαφέρον του γύρω

¹ Το παρόν κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μεταγραφή, εργασίας της γράφουσας, στο Π.Μ.Σ του Π.Τ.Δ.Ε.: *Κοινωνιολογία και σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία: Ειδικά θέματα παιδικής ηλικίας, κοινωνικών μειοτήτων, εργασίας και εκπαίδευσης, στα πλαίσια του μαθήματος: «Ιστορικές και κοινωνιολογικές όψεις της βιομηχανικής κοινωνίας».*

από την άσκηση κριτικής στις ρεβιζιονιστικές θέσεις του E.Bernstein, καθώς κατά τον ίδιο ο ρεβιζιονισμός δεν αναθεωρούσε τις ξεπερασμένες απόψεις του μαρξισμού, αλλά απέρριπτε τις βασικές του αρχές ενσωματώνοντας ξένα σε αυτόν στοιχεία (ό.π.). Κατά την περίοδο όπου στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα άρχισαν να διαφαίνονται οι πρώτες τάσεις διάσπασης, ο K.Kautsky αποτέλεσε το «μαρξιστικό κέντρο» γύρω από το οποίο συσπειρώθηκαν σημαντικοί ηγέτες αυτού. Στο στάδιο αυτό συγγράφει το έργο του «κοινωνική επανάσταση: κοινωνική επανάσταση και κοινωνική μεταρρύθμιση» και «ηθική και υλιστική αντίληψη της ιστορίας» τα οποία άσκησαν μεγάλη επιρροή, εκτός των άλλων, και στον Lenin (ό.π.) Στην Τρίτη και τελευταία φάση συγγραφικής παραγωγής του, ο K.Kautsky άσκησε σημαντική επίδραση στις προσπάθειες της αριστεράς και των σοσιαλιστικών κομμάτων για την παύση του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, εκτός από τους υπέρμαχους της ριζοσπαστικής αριστεράς που βρίσκονταν σε πόλωση μεταξύ τους, πλησιάζοντας τις απόψεις του Λένιν περί μετατροπής του πολέμου σε επανάσταση αλλά και των δεξιών ηγετών των εργατικών κομμάτων, που δεν ήθελαν να έρθουν σε ρήξη με τις κυβερνήσεις των χωρών τους. Μετά την νίκη των Μπολσεβίκων στην Ρωσία ο συγγραφέας άσκησε σφοδρή κριτική στην «δικτατορία του προλεταριάτου» η οποία τον έφερε σε ρήξη με τον Λένιν, αλλά και με την επαναστατική αριστερά της Ευρώπης (Kautsky,1985:14-16).

Ο K.Kautsky υπέρμαχος των θεωρητικών αντιλήψεων του Μαρξισμού:

Ο υλισμός, πυρήνας της φιλοσοφίας του μαρξισμού, κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα αποτέλεσε αποφασιστική σταθερά παράλληλα με την προσπάθεια αποτίναξης του σκοταδισμού που επικρατούσε στο Μεσαίωνα και τους πολέμιους της δημοκρατίας που τον απέρριπταν. Με τη συμβολή του K.Marx αναδείχθηκε η θέση πως μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης πάντα ακολουθείται από την πρωτότερη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, αλλά και η θέση πως αντίστοιχα με το γνωστικό δυναμικό του ανθρώπου, που αντανakλά τις διάφορες αντιλήψεις και θεωρίες που υπερασπίζεται, η κοινωνική γνώση του ατόμου αντανakλά το οικονομικό σύστημα της κοινωνίας (Λένιν,1918:85).Έχοντας διαπιστώσει πως το οικονομικό σύστημα αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται το «πολιτικό οικοδόμημα» ο K.Marx έστρεψε την προσοχή του στην μελέτη του οικονομικού συστήματος, με κύριο έργο του «Το κεφάλαιο» το

οποίο εξετάζει την μοντέρνα καπιταλιστική κοινωνία (ό.π.:85). Εξήγησε πως «η αξία κάθε εμπορεύματος καθορίζεται από το χρόνο της κοινωνικά αναγκαίας εργασίας για την παραγωγή του εμπορεύματος αυτού», και με τον τρόπο αυτόν η εργατική δύναμη του ανθρώπου γίνεται εμπόρευμα. Ο μισθωτός πουλάει την εργατική του δύναμη στον ιδιοκτήτη Γής, των εργοστασίων και των εργαλείων παραγωγής, και χρησιμοποιεί το μισθό του για να καλύψει τα έξοδά του. Το υπόλοιπο μέρος του χρόνου του, κατά το οποίο εργάζεται δωρεάν, δημιουργεί την υπεραξία, με την τελευταία να αποτελεί πηγή κέρδους για την καπιταλιστική τάξη και ακρογωνιαία λίθο της οικονομικής θεωρίας του K.Marx (ό.π.:86)

Με την ανατροπή του φεουδαρχικού συστήματος και την επικράτηση της ελεύθερης καπιταλιστικής κοινωνίας προέκυψε ένα νέο σύστημα εκμετάλλευσης των εργαζομένων και η συνθήκη αυτή εκφράστηκε μέσω της θεωρίας της πάλης των τάξεων. Η κοινωνία είναι χωρισμένη σε τάξεις των οποίων τα συμφέροντα είναι αλληλοσυγκρουόμενα και βασική επιδίωξη της κάθε τάξης αποτελεί ο έλεγχος των μέσων παραγωγής, ενώ η τάξη που κυριαρχεί είναι σε θέση να διαμορφώσει την ιδεολογία, την ηθική και το θεσμικό πλαίσιο, έτσι ώστε να διασφαλίσει την παραμονή της στην εξουσία(Λένιν,1918:88).Οι θέσεις του K. Marx για την αστική τάξη παρουσιάζονται αισιόδοξες, με την επικυριαρχία της στην σύγκρουση με τους φεουδάρχες και την αναπαραγωγή του ταξικού διαχωρισμού της κοινωνίας. Με την έκρηξη του ανταγωνισμού οι υπέρμαχοι του καπιταλισμού πλήττονται, ενώ οι προλετάριοι/εργαζόμενοι ενδυναμώνονται και εξελίσσονται σε ισχυρά και δρώντα κοινωνικά υποκείμενα.

Η προσέγγιση και οι θέσεις του K.Kautsky

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ:

Στο έργο που εξετάζουμε, ο K.Kautsky ξεκινάει την αποσαφήνιση του ορισμού της κοινωνικής επανάστασης χρησιμοποιώντας τον όρο που δίνει ο K.Marx στον πρόλογο του για την κριτική της πολιτικής οικονομίας. Σύμφωνα με αυτόν: «Κοινωνική επανάσταση είναι η βραδύτερη ή ταχύτερη ανατροπή ολόκληρου του πελώριου πολιτικού οικοδομήματος της κοινωνίας που προέρχεται από την μεταβολή της οικονομικής της υποδομής.» Ο συγγραφέας ωστόσο πιστεύει πως στην έννοια της

επανάστασης το κάθε κοινωνικό υποκείμενο προσθέτει κάθε φορά και μια διαφορετική διάσταση. Κάθε σοσιαλιστής μπορεί να επιδιώκει την κοινωνική επανάσταση, είτε να την αποδοκιμάζει, θέλοντας να πετύχει μια κοινωνική μετατροπή μέσω της μεταρρύθμισης (Kautsky,1985:58).

Η βία κατά τον Κ.Kautsky δεν αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό της επανάστασης και ορίζει την ουσία της ως την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από μια νέα τάξη (Kautsky,1985). Οι μεταρρυθμίσεις γίνονται από όσους εξουσιάζουν πολιτικά και οικονομικά με μέτρα και που ζητούν να προσαρμόσουν το νομικό και πολιτικό εποικοδόμημα της κοινωνίας στις μεταβληθείσες οικονομικά συνθήκες. Στην ίδια περίπτωση, η επανάσταση ευδοκιμεί αν τα παραπάνω μέτρα διεκδικούνται και κατακτώνται από την καταπιεζόμενη τάξη, που καταλαμβάνει την εξουσία με σκοπό να την αξιοποιήσει για το συμφέρον της και να δημιουργήσει νέες μορφές κοινωνικής συνεργασίας. Σημειώνεται ακόμα ότι η πολιτική επανάσταση είναι ικανή να επιφέρει την κοινωνική επανάσταση σε αντίθεση με την μεταρρύθμιση. Ο συγγραφέας υποστηρίζει: «Όχι η επιδίωξη κοινωνικών μεταρρυθμίσεων αλλά ο κατηγορηματικός περιορισμός σε αυτές διακρίνουν τον κοινωνικό μεταρρυθμιστή από τον κοινωνικό επαναστάτη» (Kautsky,1985:58). Σε αντίθεση με την κοινωνική μεταρρύθμιση, που είτε υποκύπτει σε συμβιβασμούς, είτε προωθεί τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, η κοινωνική επανάσταση απειλούσε διαχρονικά την παραμονή της στην εξουσία. Για το λόγο αυτόν οι κυρίαρχες τάξεις προωθούσαν την πρακτική της μεταρρύθμισης χωρίς όμως να επιτρέπουν την πραγμάτωσή της(ό.π.:61).

Ο Κ.Kautsky στο πνεύμα αυτό αναφέρει διάφορες περιστάσεις όπου σε κάθε ιστορική στιγμή η κυρίαρχη τάξη πάσχιζε να ανατρέψει μια πιθανή επανάσταση. Κάνει λόγο για τον χριστιανισμό, που απέρριπτε την επανάσταση ως αμαρτωλή στάση απέναντι στον Θεό, τον νομικό τρόπο σκέψης, που έδωσε στην επανάσταση τον ορισμό του βίαιου ρήγματος προς την έννομη τάξη αλλά και την νεοσύστατη τότε αστική τάξη που με την ανάπτυξη του φυσικο-επιστημονικού τρόπου σκέψης και παρουσίαζε ως επιχείρημα τις ενδεχόμενες καταστροφές στην εξέλιξη της Γής (Kautsky,1985:62-66). Καταλήγει στο ότι όπως κάθε ζωική ύπαρξη πρέπει να περάσει από το στάδιο της καταστροφής για να φτάσει σ ένα ανώτερο επίπεδο ύπαρξης (όπως παραδείγματος χάριν το σπάσιμο του αυγού ή η γέννηση του

ανθρώπου) έτσι και η ίδια η κοινωνία πιθανόν να οδηγηθεί σε μια πιο εξελιγμένη εκδοχή μέσω της ριζικής αναμόρφωσης της πρότερης κατάστασής της(ό.π.:69).

ΠΕΡΙ ΤΑΞΙΚΩΝ ΑΝΤΙΘΕΣΕΩΝ:

Όπως αναφέρει ο Giddens σχετικά με την θεωρία του Marx περί των τάξεων, η κοινωνική τάξη δεν αναφέρεται στην εικόνα που έχουν οι άνθρωποι για τη θέση τους, αλλά στις συνθήκες που ισχύουν αντικειμενικά και επιτρέπουν την πρόσβαση ή μη σε υλικές απολαβές (Giddens,1993).Ο K.Kautsky αναφέρεται σε όλες τις αντιρρήσεις που υπήρχαν σχετικά με την αναγκαιότητα μιας κοινωνικής επανάστασης καθότι η κοινωνική αντίθεση μεταξύ αστικής τάξης και προλεταριάτου μειωνόταν. Ο ίδιος διαφωνεί πλήρως με τη θέση αυτή και πιστεύει πως η αντίθεση και η εκμετάλλευση μεταξύ αστικής τάξης και εργατικής τάξης είναι διαρκώς αυξανόμενη, κάνοντας επίκληση στην αυθεντία του K. Marx.(Kautsky,1985:82-83).Παρατηρεί πως: «η αύξηση μισθών ανακόπτεται και το ποσό της υπεραξίας ανεβαίνει» (ό.π.:88) ενώ το επίπεδο ζωής των αστών ανεβαίνει με ταχύς ρυθμούς. Χρησιμοποιεί ως ένα απλό παράδειγμα τις εργατικές κατοικίες συγκρίνοντας τις με την πολυτελή οικεία ενός αστού(ό.π.:90). Ο K.Kautsky αναφέρεται εκτενώς στη **νέα μεσαία τάξη**, στην οποία να εντάσσει τους διανοούμενους. Εντοπίζει τη διαφορά τους σε σχέση με την παλαιά μεσαία τάξη στο ότι η πνευματική δύναμη, η οποία παραδοσιακά υπήρξε δικαίωμα μόνο των κυρίαρχων τάξεων, παραχωρείται πλέον και σε έμμισθους εργάτες(ό.π.σ:92). Σχετικά με την τάξη των μικροαστών υποστηρίζει πως εφόσον δεν ασπάζονται την σοσιαλδημοκρατία γίνονται ουσιαστικά εχθροί της εργατικής τάξης. Συμφωνεί λοιπόν με τον K.Marx στο ότι ο μικροαστός «δεν είναι ούτε προλετάριος ούτε αστός, ανάλογα με την κατάσταση νιώθει τότε σαν αστός και τότε σαν προλετάριος» (ό.π.:95-7).

**ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ Κ.ΚΑΥΤΣΚΥ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΩΝ
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ, ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΥ:**

Ο Κ.Καυτσκυ υπήρξε αντίθετος με τους υποστηρικτές της μεταρρυθμιστικής τάσης. Ακολουθώντας μια διαλεκτική διαδικασία υποστηρίζει πως οι απόψεις των αντιπάλων της επαναστατικής διαδικασίας θα είχαν ρεαλιστικό αντίκρισμα εάν η δύναμη του προλεταριάτου μεγάλωνε, ενώ από ταυτόχρονα η «μπουρζουαζία» έμενε σταθερή στο ίδιο σημείο (Καυτσκυ, 1985:107-8). Ο συγγραφέας διαπιστώνει πως συμβαίνει μάλλον το αντίθετο με την αστική τάξη να εφευρίσκει νέες τακτικές για την διατήρηση της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης που ασκούσε, υποστηρίζοντας πως: « Η βαθμιαία και ειρηνική μετάβαση στον σοσιαλισμό χρησιμεύει για την οργάνωση όλο και μεγαλύτερης μάζας αγωνιστών για την ανάπτυξη και εφαρμογή όλο και ισχυρότερων μαχητικών μέσων στο πεδίο μάχης, άρα όχι για τη βαθμιαία κατάργηση των ταξικών αγώνων μέσω απορρόφησης του καπιταλισμού» (ό.π.:109). Υποστηρίζει πως η ανάπτυξη των καταναλωτικών συνεταιρισμών δεν πρόκειται να ζημιώσει το καπιταλιστικό κέρδος, ενώ αντίθετα κινδυνεύουν να πληγούν οι ανεξάρτητοι παραγωγοί και μικροέμποροι που είναι πιο ευάλωτοι στον ανταγωνισμό. Η δύναμη του κεφαλαίου κατά τη διαδικασία αυτή παραμένει ανέπαφη (ό.π.). Σύμφωνα με τον Κ.Καυτσκυ εάν το προλεταριάτο δεν κατακτήσει την εξουσία, οι συνεταιρισμοί θα εξαρτώνται εξ ολοκλήρου από τη νομοθεσία και την κρατική εξουσία και αυτό θα καταστήσει δια παντός περιορισμένη τη δραστηριότητά τους.

Παρόμοια άποψη ο γράφων εκφράζει και για τα συνδικάτα² τα οποία για τον Κ.Καυτσκυ είναι πολύ σημαντικότερα από τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, εφόσον βρίσκονται σε αντιπαλότητα με τους συνδέσμους επιχειρηματιών και το κράτος. Ο συγγραφέας τονίζει πως η δράση τους θα είναι ισχυρότερη ως μαχητικές ταξικές οργανώσεις αναφερόμενος στο άρθρο των Βέμπς: «τα δυνατά έγιναν

² Παρότι στις αρχές του 19^{ου} αιώνα οι συγκρούσεις μεταξύ εργατών και εργοδοτών ήταν κακώς οργανωμένες, τα συνδικάτα αρχικά δημιουργήθηκαν για να ανατρέψουν την δύναμη της ανισότητας που υπήρχε στη σχέση των εργοδοτών με τους εργαζόμενους. Σαν άτομα οι εργάτες είχαν ελάχιστη δύναμη αλλά με την συλλογική τους οργάνωση η επιρροή τους αυξήθηκε σημαντικά (Giddens:1993:427).

δυνατότερα, και όσα ήταν αδύνατα έγιναν ακόμα πιο αδύνατα από πριν» (Kautsky,1985:111). Με τους τότε ισχύοντες νόμους κατά του συνδικαλισμού και την αδυναμία θέσπισης νέων λόγω της αυξημένης αντιπάθειας προς τα συνδικάτα αλλά και τη διαχείριση από τα δικαστήρια, καυστικά σχολιάζεται μάλιστα πως: «οι υπάρχοντες νόμοι είναι ικανοί να παραδώσουν τον εργάτη στον επιχειρηματία με δεμένα χέρια»

Ο κοινοβουλευτισμός κατά τον Κ.Κautsky χρειάζεται δύο προϋποθέσεις για να ευδοκιμήσει, μια ικανή πλειοψηφία και έναν κοινωνικό σκοπό, τον οποίον η πλειοψηφία να προωθεί οργανωμένα προς την κυβέρνηση.(Kautsky,1985:115). Διαπιστώνει βέβαια πως οι κατέχουσες τάξεις γίνονται αντιδραστικότερες και αποτελούν όλο και λιγότερο μια ενιαία μάζα, καθιστώντας έτσι αδύνατη τη στήριξη μιας κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Συχνά οι κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες είχαν πιο εχθρική στάση απέναντι στους εργάτες απ ότι οι ίδιες οι κυβερνήσεις (ό.π.:116). Ο γράφων σχολιάζει πως «οι κυβερνήσεις και τα κυρίαρχα κόμματα καταδικάζουν σε απραξία τα κοινοβούλια και πως ο κοινοβουλευτισμός, που κάνει αδύνατη την επανάσταση ουσιαστικά την χρειάζεται, ώστε να καταστεί και πάλι ικανός για δημιουργία.» (ό.π:117-8). Ο Κ.Κautsky, με σκοπό να αποφύγει τυχόν παρεξηγήσεις, τονίζει πως δεν θεωρεί *περιττά* και χωρίς αξία όσα χαρακτηρίζει δυσλειτουργικά και *πάσχοντα*, αλλά είναι *ασήμαντα*, ως μέσα, για να προλάβουν την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο. Για τον φιλόσοφο, η δημοκρατία αποτελεί «το μέσο που θα ωριμάσει το προλεταριάτο για την κοινωνική επανάσταση» (ό.π:118-119). Με τη συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες, την άσκηση δικαιωμάτων και ελευθεριών, τη συμμετοχή σε κοινοβούλια και διοικήσεις κοινοτήτων ευδοκιμεί η φυσική και πνευματική αναγέννηση των προλετάρων και με τον τρόπο αυτόν προετοιμάζονται για την μετά-καπιταλιστική φάση(ό.π.).

Η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ» ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ:

Σε επόμενη ενότητα του έργου του ο Κ.Κautsky αναφέρεται στην μορφή και τα όπλα που είναι χρήσιμα για την επιτυχία της επανάστασης. Με μια σύντομη αναδρομή στον 19^ο αιώνα παρατηρεί πως σε απολυταρχικά καθεστώτα οι κυβερνήσεις δεν καταπίεζαν μόνο τους εκμεταλλεζόμενους, αλλά και τους εκμεταλλευτές. Γι αυτό το λόγο το σύνολο των εργαζομένων, αγροτών και

μικροαστών ήταν εναντίον της κυβέρνησης πράγμα που την καθιστούσε αδύναμη απέναντι σε ένα πιθανό πραξικόπημα. Σε αντίθεση με την κατάσταση αυτή παρατηρεί πως «τα επαναστατικά στρώματα δεν αντιπροσωπεύουν πια την τεράστια πλειοψηφία του λαού ανάμεσα σε μια χούφτα εκμεταλλευτών αλλά μόνο μια τάξη: το προλεταριάτο. Το προλεταριάτο υποστηρίζεται από διανοούμενους, μικρούς αγρότες, μικροαστούς και μεροκαματιάρηδες οι οποίοι όμως είναι αναξιόπιστοι. Έτσι ο συγγραφέας χαρακτηρίζει την μορφή της επανάστασης ως μια μορφή εμφυλίου πολέμου μακράς διάρκειας, χωρίς αιφνίδιες, ένοπλες ανταρσίες. (Kautsky, 1985:122-4).

Ο γράφων θεωρεί πως το προλεταριάτο θα έπρεπε να επαναστατήσει μέσω της: «οργανωμένης άρνησης της εργασίας»³ (Kautsky, 1985:126). Η πρακτική αυτή δεν θα καταφέρει να αποδυναμώσει φυσικά τον καπιταλισμό όπως σχολιάζεται, αλλά θα «έχει μεγάλες πολιτικές συνέπειες». Η απεργία για τον συγγραφέα δεν αποτελεί πανάκεια, αλλά συμπληρώνει και δυναμώνει τα υπόλοιπα μέσα του πολιτικού αγώνα του προλεταριάτου(Kautsky, 1985:127). Εκτός της απεργίας σημαντικά μέσα παράλληλα κρίνονται, η κοινοβουλευτική δράση των εργατικών κομμάτων αλλά και η οργάνωση των μαζών του προλεταριάτου(ό.π:133). Η οργάνωση αυτή, την οποία το προλεταριάτο έχει περισσότερη ανάγκη από κάθε άλλη τάξη, δεν νοείται χωρίς την πολιτική ελευθερία, το εκλογικό δικαίωμα, την ελευθερία του συνέρχεσθαι, την ελευθερία του συνετερίζεσθαι, την ελευθεροτυπία, την συνδικαλιστική και ανεξάρτητη πολιτική οργάνωση. Ο συγγραφέας ωστόσο παραδέχεται ότι εμμένει σε έναν επαναστατικό ιδεαλισμό χωρίς να δίνει σαφείς κατευθύνσεις ή «συνταγές» για την ακριβή οργάνωση της επαναστατικής διαδικασίας(ό.π:138). Συμπυκνώνει έτσι με λίγα λόγια την νόμιμη δράση της σοσιαλδημοκρατίας.

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΟΜΕΝΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ:

Ο K.Kautsky υποστηρίζει πως παρότι το προλεταριάτο νοείται ως η κατώτερη κοινωνική τάξη, είναι παράλληλα η πιο **δημοκρατική**. Τα πρώτα μέσα της

³ Κατά τον Hyman(1993) η απεργία ορίζεται ως η: «διακοπή της εργασίας από μια ομάδα υπαλλήλων η εργατών με σκοπό την έκφραση διαμαρτυρίας ή τη διεκδίκηση μιας απαίτησης»(Hyman στο Giddens:1993:429).

προλεταριακής εξουσίας παρουσιάζουν εγγύτητα με τις προτάσεις του κομμουνιστικού μανιφέστου και είναι τα εξής: γενικό εκλογικό δικαίωμα, ελευθερία στον τύπο και τους συνεταιρισμούς, ανεξαρτησία του κράτους από την εκκλησία, κατάργηση των κληρονομικών προνομίων, πλήρης αυτοδιοίκηση στις κοινότητες και αφοπλισμός του στρατού, παράλληλα με εξοπλισμό του λαού, ώστε να χάσει η κυβέρνηση το σπουδαιότερο μέσο εξουσίας της και να μειωθεί ο προϋπολογισμός (Kautsky,1985:145).Ο συγγραφέας κάνει αναφορά και σε αναγκαία ριζική φορολογική μεταρρύθμιση η οποία θα περιλαμβάνει την κατάργηση έμμεσων φόρων, που βάραιναν ως τότε το προλεταριάτο, και γενική φορολογική μεταρρύθμιση, ώστε τα μεγάλα εισοδήματα και οι περιουσίες να υποχρεωθούν να καλύψουν τα κρατικά έξοδα(ό.π.:146).

Η **εκπαίδευση** φυσικά υπόκειται και εκείνη σε αλλαγές σύμφωνα με το σκεπτικό του συγγραφέα. Καταργείται το μονοπώλιο της μόρφωσης από τις κατέχουσες τάξεις, ως η πλέον ουσιαστική συνεισφορά στην κατάργηση των διακρίσεων(Kautsky,1985:145) Ένα ακόμα, από τα κύρια προβλήματα που θα απασχολήσουν το νεοσύστατο καθεστώς, θα είναι αυτό της καταπολέμησης της ανεργίας. Εφόσον οι εργάτες θα έχουν διευθετήσει τις βιοτικές τους μέριμνες, θα μπορέσουν με τη σειρά τους να καταπολεμήσουν την δύναμη του κεφαλαίου. Με την οικονομική ενίσχυση των ανέργων, οι τελευταίοι δεν θα αναγκάζονται να εργάζονται πλέον αμειβόμενοι χαμηλά. Με την έλλειψη φθηνών εργατικών χεριών «οι κεφαλαιοκράτες θα φέρουν έτσι μόνο τον κίνδυνο και τα βάρη της κεφαλαιοκρατικής επιχείρησης» (ό.π.). Στη συνέχεια ένα μέρος των επιχειρήσεων θα μπορούσαν να αγοραστούν από τους εργάτες και να συνεχίσουν την λειτουργία τους συνεταιρικά, και άλλο μέρος στους συνεταιρισμούς, στις κοινότητες και το κράτος που αποτελούν φερέγγυους και ασφαλείς αγοραστές(ό.π.:149).

Υποστηρίζεται πως μια προλεταριακή επανάσταση θα οδηγήσει υποχρεωτικά στην κατάργηση των μονοπωλίων και της ατομικής ιδιοκτησίας, μεταβάλλοντας σε κρατική και κοινοτική ιδιοκτησία και τις επιχειρήσεις (Kautsky,1985:150). Σχετικά με το χρηματιστικό κεφάλαιο και την ιδιοκτησία των ακινήτων, ο συγγραφέας εξηγεί πως με την κρατικοποίηση, παραδείγματος χάριν ενός εργοστασίου ή αγροκτήματος, τα ιδιωτικά θα μετατρέπονταν πλέον κρατικά χρέη(ό.π.:151).Συνηγόρησε ακόμα υπέρ της έμμεσης διαδικασίας δήμευσης του χρηματιστικού κεφαλαίου, με τη μορφή

φορολογίας, που θα οδηγούσε και πάλι σε βέβαιη δήμευση με την εδραίωση της νέας τάξης και την επιβολή των ευεργετικών της επιδράσεων (ό.π.:156).

Για τον συγγραφέα υπάρχει ανάγκη για την συνέχεια της παραγωγής και την αύξησή της, ως υποχρέωση της κοινωνικής επανάστασης και παραδέχεται πως χωρίς αυτήν θα ήταν δυνατόν να καταστραφεί όλη η κοινωνία(Kautsky,1985:157,167).

Θεωρεί πως η δημοκρατική πειθαρχία του προλεταριάτου πρέπει να δραστηριοποιηθεί σε ένα εργοστάσιο που θα λειτουργεί εξίσου δημοκρατικά, σε αντίθεση με το μέχρι τότε απολυταρχικό εργοστάσιο. Σημαντική κρίνεται η συνδικαλιστική πειθαρχία στη λειτουργία της παραγωγής(ό.π.:159).Στο καινούριο καθεστώς οι δύο σημαντικές δυνάμεις θα είναι η **δύναμη έλξης της εργασίας** (με την ελάττωση του χρόνου της εργασίας που θα την καταστήσει ευχάριστη) και η **δύναμη έλξης της αμοιβής της εργασίας**. Μετά την κοινωνική επανάσταση σύμφωνα με τον K.Kautsky η έννοια του ημερομισθίου θα αλλάξει και ο εργάτης δεν θα υποχρεώνεται να «πουλάει» την εργατική του δύναμη, καθώς αυτή δεν θα είναι εμπόρευμα και η εργατική δύναμη θα γίνει ανεξάρτητη από τη σχέση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης.

Αυτό που θα καθορίζει το ύψος του ημερομισθίου θα είναι η ποσότητα των προϊόντων που θα υπάρχουν για διανομή στην εργατική τάξη. Όσο μεγαλύτερη είναι η ποσότητα τόσο θα δύναται να ανέβει και η τιμή του ημερομισθίου(ό.π.:165).Ο συγγραφέας ωστόσο κατοχυρώνει την επιβίωση και την προστασία των μικρών και γεωργικών επιχειρήσεων από τη δήμευση και θεωρεί πως θα ενισχυθούν από το νέο καθεστώς(ό.π.:184) Οι επιχειρήσεις αυτές θα συνενωθούν υπο την αιγίδα μιας μεγάλης κοινωνικής επιχείρησης καθώς θα έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργούν από κοινού(ό.π.:185).Για τις μικρές επιχειρήσεις στη βιοτεχνία αναφέρει πως θα ήταν δυνατόν να αυξηθούν υπό το νέο καθεστώς, καθώς η ευημερία των μαζών θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη ζήτηση σε προϊόντα χειροωνακτικής εργασίας όπου η μηχανή δεν μπορούσε ακόμα να ανταγωνιστεί (ό.π.:187).

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟΥ:

Ο Κ.Κautsky (1985:190-191) μετά τις προτάσεις του για την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων που θα προκύψουν στην αρχή της κατάληψης της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο, θα αναφερθεί σε μια εξίσου κρίσιμη ανάγκη για τον «σύγχρονο πολιτισμένο άνθρωπο» που δεν είναι άλλη από την **πνευματική παραγωγή** (επιστημονικές έρευνες, έργα τέχνης, λογοτεχνικά συγγράμματα). Αντίθετα με την προκατάληψη σύμφωνα με την οποία οι προλετάριοι, ως ένα είδος βαρβάρων, θα θελήσουν να πετάξουν στον κάλαθο των αχρήστων την επιστήμη και την τέχνη, ο συγγραφέας κάνει λόγο για τα είδη της πνευματικής παραγωγής και τα διακρίνει σε τρία. **Η πρώτη μορφή** είναι εκείνη που γίνεται από τα όργανα της κοινωνίας και τα εξυπηρετεί άμεσα στο βαθμό των κοινωνικών αναγκών. Στο είδος αυτό της παραγωγής εντάσσει την εκπαίδευση. Διαπιστώνει ωστόσο πως οι καθηγητές των πανεπιστημίων, ιδίως στις φυσικές επιστήμες, γίνονται «μονοπωλιακοί κάτοχοι» του επιστημονικού μηχανισμού χωρίς τον οποίον είναι αδύνατη η επιστημονική έρευνα. Παρομοίως σε πολλές ειδικότητες κοινωνικών επιστημών ο επιστημονικός ερευνητικός μηχανισμός χαρακτηρίζεται από τεράστιο όγκο και δαπάνες (ό.π.:191-2). Θεωρεί λοιπόν πως σε ένα προλεταριακό καθεστώς αυτές οι συνθήκες επιστημονικού περιορισμού θα πρέπει να εκλείψουν. Η εκπαίδευση θα πρέπει να δίνει στον καθένα, που διαθέτει είτε θέληση είτε κλίση, τη δυνατότητα σπουδής και γνώσης ενώ σε μια σοσιαλιστική κοινωνία: «η επιστήμη θα εξαρτάται από τις κοινωνικές προϋποθέσεις και αυτές θα είναι ενιαίες και όχι αντίθετες» (ό.π.:193). Όσον αφορά την εξωτερική εξάρτηση από την κρατική εξουσία ή άλλα κυρίαρχα ιδρύματα, ο Κ.Κautsky προσθέτει πως η ταξική κυριαρχία έχει άμεση και εξαχρειωτική επίδραση στην επιστήμη. Όταν λοιπόν το προλεταριακό καθεστώς «σαρώσει» την κυριαρχία των «κεφαλαιοκρατών και μεγαλοτσιφλικάδων» από τα σχολεία, τότε η πνευματική παραγωγή θα έχει να ελπίζει τα καλύτερα (ό.π.).

Η δεύτερη μορφή είναι αυτή της πνευματικής δραστηριότητας στην ατομική επιχείρηση και την παραγωγή πνευματικών προϊόντων, στην οποία ανήκουν η ζωγραφική, η γλυπτική και ένα μέρος της λογοτεχνίας (Kautsky,1985:194). Στο σημείο αυτό προκύπτει το πρόβλημα του ότι με την κατάργηση της κεφαλαιοκρατικής εκμετάλλευσης εξαφανίζεται το αγοραστικό κοινό των μέχρι τότε

καλλιτεχνικών προϊόντων, έτσι η παραγωγή τους με σκοπό την πώληση θα συναντήσει σοβαρά εμπόδια.Ως λύση σε αυτό ο συγγραφέας προτείνει οι ζωγράφοι και οι γλύπτες να συνεργαστούν συστηματικά με τους αρχιτέκτονες, καθώς σ ένα προλεταριακό καθεστώς ο αριθμός των κτηρίων και του τόπου διαμονής,εργασίας και διασκέδασης του εκάστοτε λαού θα αυξηθεί. Με τον τρόπο αυτό η μια τέχνη θα βοηθά την άλλη και οι αγοραστές των καλλιτεχνημάτων δεν θα εξαρτώνται από την τύχη και την (ό.π.:195). Προτού ο συγγραφέας αναλύσει την τρίτης μορφής της πνευματικής παραγωγής, εκείνη που υφίσταται την καπιταλιστική εκμετάλλευση, σχολιάζει πως ο τότε κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας ήταν έτσι δομημένος ώστε να αλληλο-αποκλείει την υλική και την πνευματική εργασία. Προτείνει λοιπόν ένα σχολείο το οποίο θα εξοικειώνει τους μαθητές του όχι μόνο με την πνευματική αλλά και με την υλική παραγωγή(ό.π.:196).

Όσον αφορά την **τελευταία μορφή** πνευματικής παραγωγής, στην οποία εντάσσονται οι «ήρωες της πένας και του θεάτρου» ο συγγραφέας σχολιάζει πως βάζονται από τους κεφαλαιοκρατικούς επιχειρηματίες, τους εκδότες, τους ιδιοκτήτες εφημερίδων και τους θεατρώνες. Ο Κ.Kautsky(1985:197) απορρίπτει την συνέχιση της εκμετάλλευσης αυτής σε ένα προλεταριακό καθεστώς και η πρότασή του έγκειται στην αντικατάσταση της κεφαλαιοκρατικής επιχείρησης κοινωνικής και πνευματικής παραγωγής από την επιχείρηση ελεύθερων ενώσεων. Με τον μειωμένο χρόνο εργασίας στην υλική παραγωγή και τους ικανοποιητικούς μισθούς τα σωματεία αυτά θα ευδοκιμήσουν σε αριθμό,ζήλο και κατανόηση των μελών, ώστε η πνευματική ζωή να αποτινάξει την κυριαρχία και την μονοτονία που υφίσταται κάτω από μια κεντρική εξουσία(ό.π.:σ.198).

Ολοκληρώνοντας τις σκέψεις του πάνω στην πνευματική παραγωγή ο συγγραφέας υποστηρίζει πως το νεοσύστατο καθεστώς **θα πρέπει να ακολουθήσει το σύστημα του κομμουνισμού στην υλική παραγωγή και του αναρχισμού στην πνευματική** (Kautsky,1985:202).Χαρακτηριστικά γράφει: «Ο κομμουνισμός βασίζεται στην κοινωνική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής από ένα κεντρικό σημείο και αποτελεί την μόνη εναλλακτική λύση έναντι του καπιταλισμού στο πλαίσιο της υλικής παραγωγής»(ό.π.:200). Η πνευματική ζωή βρίσκεται σε άνθιση όταν η μέριμνα για την υλική παραγωγή έχει διευθετηθεί και για το λόγο αυτό παρότι ο αναρχισμός δεν είναι αποδοτικός στην υλική παραγωγή, σύμφωνα με τον συγγραφέας

μπορεί να καταστεί πρόσφορος στην πνευματική παραγωγή, όπου μια κεντρική διεύθυνση και επιταγή θα αποτελούσε παραλογισμό (ό.π.:201).

Ο Κ.Κautsky, όπως έγινε φανερό, υπήρξε θερμός υποστηρικτής της κοινωνικής επανάστασης, ενός εργατικού κράτους που θα άνθιζε με την ανατροπή του καπιταλισμού. Η ανθρωπιστική προοπτική του σε μια κοινωνία ισότητας και ελευθερίας περιγράφει πως ο πολίτης δεν θα είναι: «Υπεράνθρωπος απέναντι στους προγόνους του αλλά όχι τους συντρόφους του. Δεν ικανοποιείται όντας μεγάλος απέναντι στους σακατεμένους νάνους αλλά μεγάλος ανάμεσα σε ευτυχισμένους ανθρώπους. Δεν αντλεί δύναμη από το να υψώνει τον εαυτό του πάνω από κορμιά τσαλαπατημένων αλλά από την ένωσή του με όσους επιδιώκουν τα ίδια με αυτόν, ώστε βρίσκει το θάρρος και τολμάει τη λύση και των δυσκολότερων προβλημάτων» (Kautsky,1985:206).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Giddens, A.,(1993). *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*. Μτφρ: Τριανταφυλοπούλου Ν., Οδυσσεάς:Αθήνα.

Κάουτσκι, Κ.,(1985). *Η κοινωνική επανάσταση*. Παπαζήση: Αθήνα.

Λένιν, Β.,Ι.,(1918). *Ο Κάρλ Μάρξ και η θεωρία του*. Μτφρ:Αγγελακόπουλος Π,Παπανικολάου Γ.Αθήνα.

Lefebvre, H.,(1982). *Κοινωνιολογία του Μάρξ*. Μτφρ:Αναστασιάδη Τ. Guttenberg: Αθήνα.

Marx, K., Engels, F., (1872). *Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, Θεμέλιο: Αθήνα.

Summary

This paper aims to present the work and ideas of the german political theorist of socialism K. Kautsky. The author attempts to highlight some important aspects of Kautsky's political thought, by reviewing his work: "Social revolution: social revolution and social reform". The author's research through the contents and the

main themes of the specific work, also focuses on K. Kautsky's objectives and purposes as well as the results of his systematic research.

Key Words

Sociology, K. Kautsky, K. Marx, class conflicts, capitalism, proletarian regime, intellectual production.